

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Бондарєва Олександра Сергійовича на тему:
«Розвиток підприємницького потенціалу домогосподарств України в умовах невизначеності», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертації.

Роль та значення сектору домогосподарств має чітку тенденцію до зростання у всьому світі, поступово збільшуючи свій внесок у валову додану вартість країн та забезпечуючи стабільність та динамічний розвиток національних економік. Для України цей сектор стає вирішальним, адже в умовах економічної кризи та військової агресії, домогосподарства України залишаються одним з головних елементів відновлення національної економіки завдяки здатності до економічної стійкості, самозабезпечення, гнучкості та спроможності адаптації до швидкоплинних умов.

Функціональне навантаження на домогосподарства України є вкрай значним та включає, насамперед, організаційну, виробничу, постачальницьку, споживчу, інвестиційну, відтворювальну, заощаджувальну та забезпечувальну функції. Вимоги сьогодення забезпечують запровадження та поглиблення у домогосподарствах елементів цифрової економіки (використання цифрових платформ, інноваційних технологій та ін.) та принципів сталого розвитку (збереження біорізноманіття, запровадження циркулярної економіки, зеленої економіки). Відповідно, при підготовці та здійсненні діяльності, у домогосподарствах простежується зміни до залучення ресурсів, дбайливе ставлення до них, ощадливість. Відбуваються зміни пріоритетів, стратегій та споживчих установок, розкриття внутрішніх потенціалів та резервів, посилення неформальної зайнятості та оптимізація витрат.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо тему дисертаційного дослідження Бондарєва О.С. своєчасною та актуальною.

Дослідження виконувалося відповідно до плану науково дослідних робіт кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування Державного біотехнологічного університету за темою «Стратегічні засади розвитку систем управління інноваційно-інвестиційною та господарською діяльністю суб'єктів господарської діяльності (фундаментальна)» (№0122U201108 державної реєстрації), що підтверджує високий рівень наукового пошуку та практичне значення отриманих результатів.

Основні результати дослідження, їх наукова новизна.

В дисертаційній роботі Бондарєва О.С. провів глибокий аналіз та комплексне, системне теоретичне обґрунтування аспектів розвитку підприємницького потенціалу домогосподарств в контексті невизначеності. Дисертант всебічно підійшов до визначення поняття та сутності підприємницького потенціалу домогосподарств, його розвитку та трансформації в сучасних умовах та особливо зауважив на факторі невизначеності у системі прийняття управлінських рішень в домогосподарствах України.

Автором обґрунтовано методичні підходи для здійснення оцінки підприємницького потенціалу домогосподарств з урахуванням специфіки існуючих ринкових умов. В контексті цього, автором розроблено концепцію розвитку підприємницького потенціалу домогосподарств України в умовах невизначеності, яка базується на поглибленій інтеграції ресурсного, поведінкового та інституційного підходів та включає взаємопов'язані блоки (формування, оцінку, реалізацію та адаптацію потенціалу) що в практичній площині забезпечує підвищення економічної стійкості домогосподарств. Дисертант також пропонує запроваджувати комплексний методичний підхід оцінювання підприємницького потенціалу, що передбачає поєднання кількісних та якісних індикаторів та враховує вплив факторів невизначеності, що є вкрай актуальним в умовах сьогодення.

Дослідження автора спиралися на значну інформаційну базу, аналіз якої дозволив визначити сучасний соціально-економічний стан домогосподарств України, здійснити оцінку рівня підприємницького потенціалу домогосподарств та окреслити вплив факторів невизначеності на діяльність домогосподарств та їх підприємницький потенціал.

Серед основних результатів також варто виділити пропозиції щодо стратегічних напрямів підвищення підприємницького потенціалу домогосподарств, розробка механізмів його подальшого розвитку з урахуванням впливу факторів невизначеності та рекомендації щодо практичної реалізації цих механізмів розвитку підприємницького потенціалу.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації є достатньо достовірними, теоретично і методично обґрунтованими, чому сприяло опрацювання наукових літературних джерел вітчизняних та зарубіжних вчених у

кількості 205 найменувань, матеріалів статистичної звітності та довідкової літератури. Нормативно – правова база дослідження представлена Законами України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України та іншими документами законодавчого та виконавчого характеру. Емпірична база дослідження включає офіційні матеріали державної служби статистики України, матеріали домогосподарств та підприємств, статистичні дані UNDP, CER, UNICEF, USAID, ILO, OECD, Інтернет – ресурси і власні дослідження автора.

Високий науковий рівень дисертаційної роботи Бондарєва О.С. підтверджується наявністю всіх змістовних і формальних ознак, які засвідчують, що дана робота відповідає вимогам, які висуваються до такого виду наукових розробок.

Потрібно відмітити, що в роботі представлено значний сучасний аналітичний матеріал, опрацювання якого за допомогою різноманітних методів дослідження дозволило дисертанту обґрунтувати та представити відповідні результати, висновки та практичні рекомендації.

Ознайомлення із дисертацією, науковими публікаціями автора за темою дослідження та документами щодо практичного запровадження рекомендацій автора, дає змогу зробити висновок про достатній ступінь їх обґрунтованості та повноту основних положень. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації складають 4 публікації. Апробація матеріалів дисертації здійснена на десяти науково – практичних конференціях із публікацією відповідних тез доповідей. Усі опубліковані праці мають високий науковий рівень, окреслюють проблематику дослідження та демонструють компетентний підхід до вирішення поставлених завдань.

Структура і зміст роботи.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок, з яких основний зміст роботи викладено на 199 сторінках комп'ютерного тексту. Список використаних джерел налічує 205 найменувань. Опрацювання зазначених літературних джерел вказує на глибоке вивчення автором зазначеної наукової проблематики.

За критеріями повноти розкриття теми дослідження та доведення одержаних результаті до рівня практичного впровадження, дисертація також узгоджується з відповідними вимогами МОН України.

За своїм обсягом, змістом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження, мовно – літературним оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до такого виду наукових робіт.

Важливість отриманих результатів для науки й практики.

Результати дослідження мають значну практичну цінність, адже вони пройшли експериментальну перевірку та одержали практичне запровадження в підприємницькій діяльності (ФОП Салун А.Г.). Крім того, проектні розрахунки та рекомендації були прийняті в досліджуваних автором домогосподарствах. Запропоновані підходи також можуть бути застосовані органами державної влади та місцевого самоврядування в процесі опрацювання програм підтримки малого бізнесу, фермерського руху та у планах підвищення економічної активності домогосподарств регіону.

Окремі положення, методичні підходи та результати можуть бути використані в навчальному процесі в Державному біотехнологічному університеті, що також підтверджується відповідним актом впровадження.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та акту перевірки дисертаційної роботи на плагіат дають підстави стверджувати про відсутність порушень принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

1. При розгляді та аналізі складових підприємницького потенціалу домогосподарств, розділ 1.2, на нашу думку, потрібно було більш уваги приділити соціальному потенціалу, а саме питанням мотивації та стимулювання членів домогосподарств, що, як вірно зазначає автор, є рушійним фактором формування та розвитку підприємницького потенціалу домогосподарств.

2. В п. 1.4. (рис. 1.10) автором ототожнюються мотивація та стимулювання членів домогосподарств, що не є коректним. В цілому бажано було б розкрити, яким чином відбувається стимулювання праці членів домогосподарств, як здійснюється розподіл доходів, формується особиста траєкторія розвитку членів домогосподарств.

3. В розділі 2, автор ґрунтовно аналізує роботу домогосподарств, визначає обсяг послуг, ресурсний потенціал, операційні витрати, результати та ін. Але ми вважаємо, що питанням обліку, звітності та оподаткування не приділено

достатньої уваги. Чи здійснюють це члени домогосподарств, чи залучено аутсорсинг?

4. В п. 3.2. дисертації автором запропоновано запровадження у досліджуваних домогосподарствах сучасних цифрових інструментів, стандартизацію бізнес-процесів, систему контролю якості, моніторинг результатів діяльності та інші заходи та наводяться результати впровадження. Бажано було б навести відповідні розрахунки з описом технологічних операцій у додатках.

5. В розділі 2.2 при здійсненні оцінки рівня підприємницького потенціалу домогосподарств автором було залучено 5 експертів для визначення вагових коефіцієнтів складових ресурсного потенціалу домогосподарств. Вважаємо, що необхідно більш детально охарактеризувати залучених експертів та їх компетентності.

6. При здійсненні аналізу роботи досліджуваних домогосподарств на ринку послуг бажано було б зазначити їх головних конкурентів, наявність конкурентних переваг та джерела їх формування.

7. В своєму дослідженні автор вірно окреслює надзвичайно складні умови функціонування вітчизняних домогосподарств та наголошує на незмінному курсі євроінтеграції та необхідності запровадження норм та стандартів, інструментів стимулювання та державної підтримки, що прийняті у країнах ЄС. Бажано було б розкрити це питання –яким чином у домогосподарствах країн ЄС здійснюється запровадження та контроль цих норм, стандартів, інструментів, державної підтримки та чи можливо (та в якій формі) їх запровадження у діяльності вітчизняних домогосподарств.

Зазначені дискусійні положення та зауваження свідчать про виконаний автором дисертації вагомий науковий пошук, актуальність дослідження, його багатоплановість, не зменшують наукову та практичну значимість отриманих результатів та рекомендацій, не є визначальними та не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота **Бондарєва Олександра Сергійовича «Розвиток підприємницького потенціалу домогосподарств України в умовах невизначеності»**, що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент, виконана на актуальну тему, є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

За своїм змістом, аналітичним рівнем, отриманими результатами та висновками, що мають як наукове, так й практичне значення, рецензована робота відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її автор **Бондарєв Олександр Сергійович** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент, галузі знань 07 – Управління та адміністрування.

Рецензент:

Доцент кафедри економіки та бізнесу
Державного біотехнологічного університету,
кандидат економічних наук, доцент

Т.Ю. Білоусько